

Шаран Анастасія Олексіївна
студентка I курсу
Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 1918 РОКУ: ДО СТОРІЧНОГО ЮВІЛЕЮ УНР

В 2017 році, за наказом Президента України, в усіх вищих навчальних закладах урочисто вшановують пам'ять подій Української національної революції 1917-1920 рр. У зв'язку із чим ми пропонуємо звернути увагу на питання розвитку конституційного права України у ті буремні роки.

Як відомо, 20 листопада 1917 року Українська Центральна Рада прийняла III Універсал, проголосивши створення Української Народної Республіки, самостійність якої було закріплено у IV Універсалі. У ньому сказано, що УНР стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною державою. Разом із тим, питання уконституювання УНР знаходилося в центрі уваги уряду.

Перша спроба створення Конституції УНР з'явилася ще до появи III Універсалу, але через несприятливі обставини, комісія з розробки Конституції почала свою роботу лише навесні 1918 р. На засіданні Малої ради 27 квітня 1918 року заступник голови УЦР А. Степанеко (від фракції соціалістів-революціонерів) повідомив, що в комісії закінчується розгляд проекту Конституції УНР, і висловив побажання, щоб законопроект якнайскоріше обговорили в Раді.

29 квітня 1918 року УЦР зібралася на чергове засідання, де і було ухвалено Конституцію Української Народної Республіки – Основний закон України, одним з авторів якої, як вважають дослідники, був М. Грушевський. Зміст документу значною мірою обумовили попередні законодавчі акти, прийняті УЦР. Тут доцільно нагадати, що до прийняття Конституції, значення конституційних актів у Наддніпрянській Україні мали універсали УЦР та низка окремих законів, прийнятих нею.

Конституція УНР мала підзаголовок – «Статут про державний устрій, права і вольності УНР» і складалася з 85 статей, об'єднаних у 8 розділів:

- I. Загальні постанови (статті 1-6);
 - II. Права громадян України (статті 7-21);
 - III. Органи влади УНР (статті 22-26);
 - IV. Всенародні Збори УНР (статті 27-49);
 - V. Про Раду Народних Міністрів УНР (статті 50-59);
 - VI. Суд УНР (статті 60-68);
 - VII. Національні союзи (статті 69-78);
 - VIII. Про часове припинення громадянських свобод (статті 79-85)
- [1, с. 406].

Слід зазначити, що проект Конституції розглядався в дуже критичні для УНР часи. П. Христюк писав: «Підготовка проекту Конституції припадає переважно на той момент, коли ще революція на Україні переходила фазу національно-політичну, коли класова боротьба ще не ставила виразно на порядок денний завдання творення робітничо-селянської державності. В дні, коли ця Конституція розглядалася в УЦР, більшість української революційної демократії стояла вже, як це видно хоч би з III та IV Універсалів УЦР, на іншій позиції. Однак момент не сприяв основному перегляду виробленого раніше проекту Конституції, і він був ухвалений майже без зміни, в редакції комісії» [2, с. 64].

За Основним документом, суверенне право в державі належало народові УНР(всім громадянам республіки) (ст. 22 третього розділу проекту Конституції). Територія держави проголошувалась неподільною і без згоди 2/3 членів парламенту її кордони не могли бути зміненими.

Громадянином вважалася особа, яка набула це право законним шляхом, подвійне громадянство не передбачалося. Актова, громадянська і політична дієздатність наставала з 20 років. Всі громадяни, незалежно від віку, віри, раси, статі проголошувалися рівними у своїх правах.

Сьомий розділ проекту Конституції був присвячений національним союзам та правам національних меншин на території УНР. Національним меншинам надавалося право об'єднуватися у національні союзи, які формували органи самоуправління, видавали корпоративні закони, що не суперечили б Конституції держави, встановлювали бюджет тощо. На жаль, у цьому розділі проекту була відсутня норма про закріплення права громадянина УНР на правову допомогу щодо гарантування його захисту від безпідставного обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах. Така стаття безумовно сприяла б успішному розвитку правової держави. Отже, УЦР бачила УНР класичною парламентською республікою. На підставі Конституції передбачалася розробка цілої низки законодавчих актів.

Слід зазначити, що вже сама структура Конституції УНР 1918 р. відповідала тим конституційним стандартам, які нині визнані міжнародною юридичною спільнотою, її перший розділ містив принципові загальні настанови: суверенітет держави; народний суверенітет як основне джерело державної влади; неподільність території України; розвиток місцевого самоврядування на рівні земель, волостей і громад; надання націям України права на впорядкування своїх культурних прав у національних межах.

Другий розділ Конституції також відповідав нинішнім конституційним стандартам. Він торкався питань, пов'язаних із правами громадян України. Виключалась можливість подвійного громадянства, урівнювали у правах та обов'язках чоловіків і жінок, усіх громадян. Конституція проголошувала принцип розподілу влади, за яким передбачалось створення Всенародних

Зборів (законодавча влада), Ради Народних Міністрів (виконавча влада), Генерального Суду УНР, і встановлювала порядок їх організації та діяльності.

У проекті Конституції УНР своє втілення знайшла ідея М. Грушевського стосовно забезпечення найширших прав місцевого самоврядування. Згідно з Законом «Про поділ України на землі» від 6.03.1918 всю територію країни було поділено на тридцять дві землі, і відповідно до нового адміністративно-територіального поділу мала будуватися система органів місцевої влади. За ст. 5 першого розділу проекту Конституції, « УНР надавала своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, додержуючись принципу децентралізації».

Конституція, очевидно, повинна була мати тимчасовий характер, адже вона створювалась на перехідний період – період становлення Української державності. Незважаючи на це, вона мала демократичний характер, була доброю правовою базою держави, основою для всього іншого законодавства України.

Підсумовуючи наведене слід сказати, що прийняття Конституції УНР 1918 р. завершило черговий етап розвитку конституційного процесу в Україні, найважливішим здобутком якого був його демократизм. Як історико-правовий документ вона продемонструвала значні теоретичні можливості та досягнення українського лібералізму на початку ХХ ст. [3, с. 61]. Разом з тим, Конституція мала серйозні прорахунки. Серед головних недоліків було те, що в ній не закріплювалась стабільна виконавча влада, чітко не закріплювались майнові права громадян. Проте, незважаючи на недосконалість конституційних актів та Конституції УНР, вони залишаються яскравими пам'ятками зазначеного періоду.

Список використаних джерел:

1. Тищик Б.Й. Історія держави і права України: акад. курс : підручник / Б.Й. Тищик, І.Й. Бойко. – К.: Ін Юре, 2015.-808 с.
2. Єфремова Н.В. Розвиток конституційного законодавства в Україні(1917-1920 рр.): дис. ... канд. юрид. наук / Н.В.Єфремова. – О., 2002.
3. Історія держави і права України. Частина 2: навч.-метод. посіб. для студ. Юрид.коледжу НУ «ОЮА» / Н.В.Єфремова, І.В. Долматов, І.С. Мокін, О.В. Горяга. – Одеса: Фенікс, 2016. – 406 с. (Сер.: Навч.-метод.посібники)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Н.В.Єфремова